

Türkiye’de KDV’nin Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Ampirik Bir Analiz (1985-2018)

Sevinç YARAŞIR TÜLÜMCE*
Ersin YAVUZ**

Öz

Vergilerin temel amacı kamu harcamalarını finanse etmek ve maliye politikası amaçlarına ulaşmaktır. Ekonomik büyüme maliye politikası amaçları içinde yer alan ve politikacılar için önem arz eden bir olgudur. Türkiye’de vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerine ilişkin oldukça geniş bir literatür ve ampirik çalışma olmasına rağmen spesifik olarak katma değer vergisinin (KDV) ekonomik büyüme üzerindeki etkisini analiz eden çalışma mevcut değildir. Bu çalışma mevcut boşluğu doldurmayı ve 1985-2018 yılları arasında KDV’nin devletin vergi gelirleri ve ekonomik büyüme üzerindeki etkisini yapısal kırılmalı eş bütünleşme yöntemini kullanarak analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: KDV, Ekonomik Büyüme, Vergi Gelirleri, Yapısal Kırılmalı Yöntem

VAT Effect on Tax Revenues and Economic Growth in Turkey: An Empirical Analysis (1985-2018)

Abstract

The main purpose of taxes is to finance public expenditures and to achieve fiscal policy objectives. Economic growth is an important phenomenon both for fiscal policy objectives and for politicians. Although

*Doç.Dr., Pamukkale Üniversitesi, Maliye Bölümü, syarasir@pau.edu.tr; <https://orcid.org/0000-0003-0198-5545>

**Arş.Gör., Pamukkale Üniversitesi, Maliye Bölümü, ersiny@pau.edu.tr; <https://orcid.org/0000-0002-2543-3393>

Makalenin Gönderilme Tarihi: 21.01.2019

Kabul Tarihi: 28.06.2019

there is a substantial amount of literature and a great number of empirical studies on the impact of taxes on economic growth in Turkey, there is no study that analyzes specifically the effects of VAT on economic growth. This study aims to fill the existing gap and analyze the impact of VAT on tax revenues and economic growth between the years 1985-2018 by using the method of structural breaks.

Keywords: *VAT, Economic Growth, Tax Revenues, Structural Breaks Method*

JEL Classification Codes: *E62, H20, H30*

Giriş

Maliye politikasının temel amaçları arasında ekonomik istikrarı sağlamak, gelir dağılımında adaleti gerçekleştirmek, büyüme ve kalkınmayı hedeflemek yer almaktadır. Bu amaçlara ulaşmada devlet vergi ve harcama ile borçlanma gibi maliye politikası araçlarını kullanmaktadır. Devlet faaliyetleri makroekonomik dengede önemli bir rol oynamaktadır. Devletin harcamaları ve bunları finanse etmek üzere sağladığı kaynaklardan biri de vergilerdir. Vergilendirme her ulusun yaşam merkezinde yer alan bir kamu geliridir. Bir ulusun gelişme düzeyi de çoğu zaman vergilendirme yoluyla elde edilen gelir miktarına bağlıdır. Dolayısıyla vergilendirme hem devletin hem de vatandaşların ihtiyacını karşılamak için herhangi bir hükümetin gelir elde etmesinin temel yollarından birisini oluşturmaktadır. Keynesyen yaklaşımla beraber devletin ekonomideki rolünün artması vergi politikasının önemli bir araç olarak kullanılmasına neden olmuştur. Günümüzde büyüme ve kalkınma amacının hedeflenmesinde, düzenleyici vergiler ve vergi politikaları ile hükümetler ekonomiye müdahale etmektedir. Bu noktada, ekonomik büyüme için vergi politikalarının ve vergi kompozisyonunun belirlenmesi; politika yapıcılar için hem yatırım ve tasarruf kararlarının alınmasında hem de emek piyasası ile beşeri ve fiziksel sermayeye ilişkin değişimlerde büyümenin başlıca lokomotifi olarak görülmektedir.

Her bir vergi türünün ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin farklı olduğu aşikârdır. Verginin türü kadar kompozisyonun da büyümede etkili olduğu maliye yazınında genel olarak kabul edilmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümenin sağlanması amacıyla tasarruf ve yatırım kararlarını olumsuz etkilemeyen, sermaye birikimini artıran bir vergi sistemi ve politikasının benimsenmesi yönünde eğilimler söz konusudur. Bu kapsamda ya vergi oranlarını artırmak ya da KDV gibi vergi sisteminde düzenlemeler yapmak gerekliliği söz konusu ülkelerde ekonomik büyümeyi sağlamak ve gelirleri artırmak için kaçınılmaz olmaktadır. Vergilerin türü ve kompozisyonu ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz eden geniş bir maliye literatürü vardır. Ancak literatür çoğunlukla dolaylı ve dolaysız vergi gelirleri ile toplam vergi gelirlerinin büyüme üzerindeki etkisine odaklanmaktadır. Bir kısım çalışma ise verginin konusu

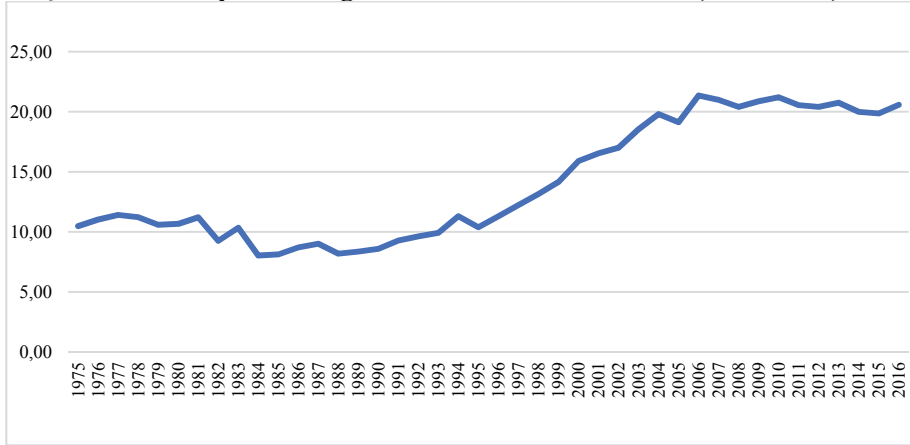
ya da vergi yükü ile büyüme arasındaki ilişkiye yer vermektedir. Türkiye’de de bahsedilen alanlarda geniş bir yelpaze söz konusu iken spesifik olarak KDV’nin ekonomik büyüme üzerindeki etkisine ilişkin alanda bir boşluk bulunmaktadır. Bu çalışmanın literatüre katkısı ilgili alandaki açığın doldurulmasına hizmet etme gayesidir. Ampirik analiz ile Türkiye’de 1985-2018 döneminde KDV’nin hem ekonomik büyüme hem de toplam vergi gelirleri üzerindeki etkisi yapısal kırılmalı yöntemler ile test edilmektedir.

Çalışmanın ilk kısmında Türkiye’de vergi gelirlerine genel bir bakış sunularak sonrasında ekonomik büyüme ile vergi arasındaki ilişkinin teorik temellerine yer verilecektir. İzleyen kısımda vergiler ile ekonomik büyüme ve vergi gelirlerine dair literatür taraması kapsamlı ele alınarak son bölümde Türkiye için ampirik analize değinilecektir.

1. Türkiye’de Vergi Gelirlerine Genel Bir Bakış

Ülkelerde karar alıcılar kamu harcamalarını finanse etmek ve diğer amaçlara ulaşmak için vergi gelirlerine ihtiyaç duymaktadır. Vergi gelirleri içinde gelir ve harcamalar üzerinden servetten ve dış ticaretten elde edilen gelirler bulunmaktadır. Şekil 1’de Türkiye’de 1975-2016 yılları arasında vergi gelirlerinin GSYH içindeki payları gösterilmektedir. 1975 yılında söz konusu oran %10,48 iken 1990 yılında %8,59; 2000 yılında %15,90 ve 2016 yılında da %20,58 olarak gerçekleşmektedir.

Şekil 1: Türkiye’de Vergi Gelirleri/GSYH Oranları (1975-2016)

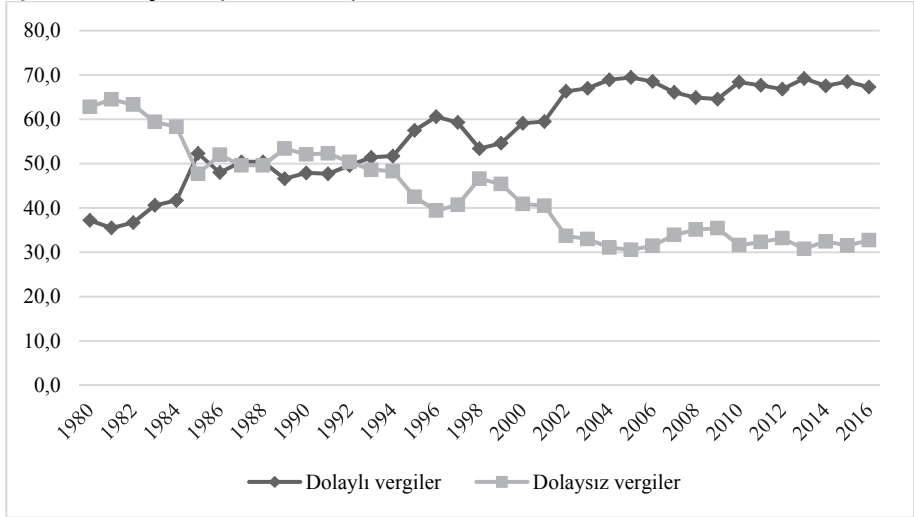

Kaynak: Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İstatistikleri.

Devletin mal ve hizmetler üzerinden aldığı ve kolay yansıtılabilen vergiler dolaylı vergileri, faktör gelirleri (faiz, ücret, rant ve kâr) ve servet üzerinden aldığı vergiler ise dolaysız vergileri ifade etmektedir. Ülkelerdeki vergi sisteminin kompozisyonuna bakıldığında gelişmekte olan ülkelerde dolaylı vergilerin payının ağırlıklı olduğu gözlemlenirken gelişmiş ülkelerde sanayileşme, kişi başına gelir düzeyinin artması, kurumsallaşma ve vergi kapasitesinin genişlemesine bağlı olarak dolaysız vergilerin payının arttığı

kabul edilmektedir (Mutlu ve Çelen, 2012). Ülkemizdeki dolaysız vergiler içerisinde gelir ve kurumlar vergisi ile veraset ve intikal vergisi, motorlu taşıtlar vergisi ve emlak vergisi yer almaktadır. Dolaylı vergiler arasında ise katma değer vergisi, özel tüketim vergisi, banka ve sigorta muameleleri vergisi, şans oyunları vergisi, özel iletişim vergisi, damga vergisi ve harçlar yer almaktadır. Türkiye’de de gelişmekte olan ülkelere benzer şekilde dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payının yüksek olduğu bir gerçektir. Şekil 2’de dolaylı ve dolaysız vergilerin toplam vergi hasılatı içindeki payları yıllar itibarıyla yer almaktadır.

Şekil 2: Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Toplam Vergi Hasılatı İçindeki Payları (1980-2016)

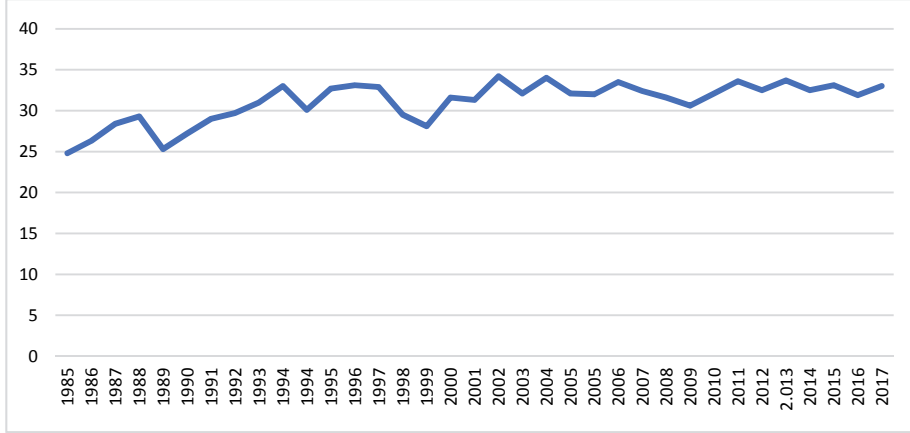

Kaynak: Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İstatistikleri.

Şekil 2’den izlenebildiği gibi 1980 yılında dolaylı vergilerin payı %37,2 iken dolaysız vergilerin payı %62,8; 1990 yılında dolaylı vergilerin payı %47,9 iken dolaysız vergilerin payı %52,1; 2000 yılında dolaylı vergilerin payı %59,1 iken dolaysız vergilerin payı %40,9 ve 2016 yılında da sırasıyla söz konusu paylar %67,3 ve %32,7 olarak karşımıza çıkmaktadır. 1985 yılında KDV’nin etkisiyle dolaylı vergilerin payında yaklaşık %10 düzeyinde bir artış gerçekleşmektedir. 1991 yılında kriz dönemindeki kamusal finansman ihtiyacı vergi yükünün artmasına neden olmuştur. Söz konusu vergi yükünün artışı ise gelir sağlama amacıyla dolaylı vergiler aleyhinde gerçekleşmiştir. 1996 yılından sonra dolaysız vergilerin payı düşerken 1996 yılında dolaylı vergilerin payında yaklaşık %10 düzeyinde bir artış gerçekleşmiştir. 2001 krizi ve 2002 ÖTV uygulaması dolaylı ve dolaysız vergi yükleri arasındaki farkı daha da artırmıştır. Görüldüğü gibi gelişmiş ülkelerin aksine ülkemizde dolaylı vergilerin ağırlıklı olduğu bir vergi politikasının izlendiği açıktır.

Ülkemizde KDV gelirlerinin yıllar itibarıyla değişimi incelendiğinde Şekil 3, KDV gelirlerinin toplam vergi gelirleri içindeki payını göstermektedir.

Şekil 3: KDV’nin Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı

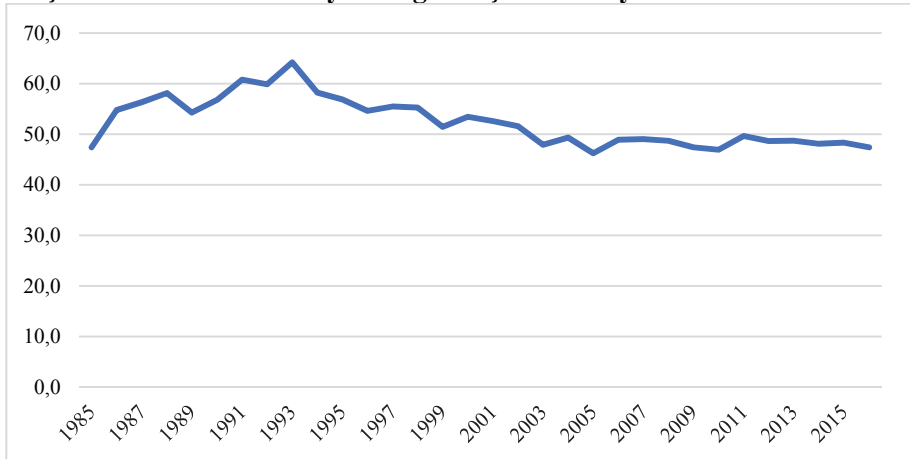

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı istatistiklerinden tarafımızca derlenmiştir.

Şekil 3’e göre; KDV’nin toplam vergi gelirleri içindeki payı 1985 yılında %24,8; 1990 yılında %27,2; 2000 yılında %31,6; 2010 yılında %32,1 ve 2016 yılında da %31,9 olarak görülmektedir.

Öte yandan çalışmaya dayanak oluşturan Türkiye’de dolaylı vergiler ile ekonomik büyüme arasında pozitif ilişkinin varlığına dair bulgular KDV hasılatının dolaylı vergiler içindeki payının ne kadar olduğu sorusunu akla getirmektedir. Bu kapsamda ise Şekil 4 dolaylı vergi gelirleri içinde KDV gelirlerinin oranını yıllar itibarıyla göstermektedir.

Şekil 4: KDV’nin Dolaylı Vergiler İçindeki Payı

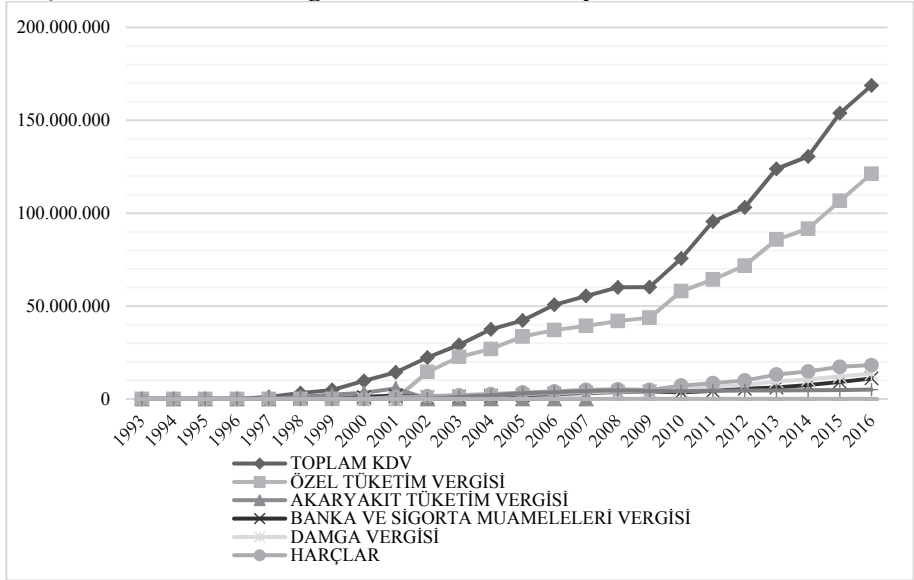

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı ve Bütçe Mali Kontrol Genel Müdürlüğü istatistikleri verilerinden tarafımızca derlenmiştir.

Şekil 4, dolaylı vergiler içinde KDV payının 1985 yılında %47,4; 1991 yılında %60,8; 1994 yılında %64,2; 2000 yılında %53,5; 2002 yılında %51,6 ve 2016 yılında da %47,4 olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bazı yıllarda dolaylı vergilerin yarısından fazlasını, çoğu yıllarda da yaklaşık yarısını KDV oluşturmaktadır. Bu kapsamda Türkiye’de KDV’nin dolaylı vergiler içinde en yüksek kalem olduğunu ve dolaylı vergilerin bel kemiğini ifade ettiğini belirtmek yerinde olacaktır.

Ayrıca ülkemizde 2002 yılında yürürlüğe giren ÖTV’nin de dolaylı vergileri etkilediği ve payının önemli olduğu düşünüldüğünde Şekil 5 tüketim vergilerinin spesifik olarak tahsilat rakamlarını göstermektedir.

Şekil 5: Tüketim Vergilerinin Yıllar İtibarıyla Tahsilat Tutarları

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı istatistiklerinden tarafımızca derlenmiştir.

Şekil 5’den izlenebildiği gibi en yüksek hasılatla sahip vergi KDV, izleyen vergi ise ÖTV’dir. ÖTV 2003 ve 2005 yılında en yüksek hasılat düzeyine ulaşmaktadır. Nitekim sağlanan hasılatın toplam vergi gelirleri içindeki payı dikkate alınacak olunursa; 2003 yılında %25,2; 2005 yılında %25,5; 2010 yılında %24,6 ve 2016 yılında da %22,9 olarak gerçekleşmektedir. Öte yandan 2002 yılında son bulan akaryakıt tüketim vergisi dolaylı vergiler içinde hasılat açısından üçüncü sırada yer alan bir vergi idi. Damga vergisinin hasılatı ise banka ve sigortacılık işlemleri vergisinden daha yüksektir. Harçların tahsilat rakamları bahsedilen son iki verginin biraz üstündedir. Harçların tutarlarının toplam vergi gelirleri içindeki payı 1993 yılında %1,8 iken 2010 yılında %3’e ve 2016 yılında da %3,4’e yükselmiştir. Son olarak özel iletişim ve özel işlem vergisi ile şans oyunları vergisinin hasılatları da en düşük düzeyde yer almaktadır.

Özetle Türkiye’de vergi yapısı analiz edildiğinde dolaylı vergilerin payının yüksekliği ve yaklaşık yarısının da KDV’den meydana gelmesi, KDV ile büyüme ve vergi gelirleri arasında bir ilişkinin var olup olmadığı sorunsalına çözüm aramayı gerektirmektedir. Konunun açıklığa kavuşturulması politika yapımcılarına da vergi sistemine ilişkin yol gösterici olacaktır.

2. Ekonomik Büyüme ve Vergiler Arasındaki İlişkinin Teorik Temelleri

Ekonomik büyüme milli gelirdeki net artış olarak ifade edilmektedir. Geleneksel büyüme teorilerinin sermaye birikimi ve işgücü ile ekonomik büyümeyi açıklamakta yetersiz kaldığı bilinmektedir. Bu nedenle yeni içsel büyüme teorileri, teknolojiyi içselleştirerek kamu politikaları değişkenlerini de büyümeyi etkileyen faktörler olarak ele almaktadır. Böylece devletin maliye politikaları da uzun dönemde büyümeyi etkileyen faktörler olarak araştırmalara konu edilmektedir. Uygulanan vergi politikalarının sermaye birikimini etkileyerek ekonomik büyümeye neden olması bu çerçevede önemli bir tartışma alanını oluşturmaktadır (Umutlu vd., 2011:80). Özellikle vergi indirimleri ve teşviklerin tasarruf yatırım kararları ile emek arzı üzerinde etkileri göz önüne alındığında vergi sisteminin önemi kendini göstermektedir (Demircan, 2003:100-111).

Vergileme konusu ekonomik büyüme noktasında iki temel fonksiyon ihtiva etmektedir. Birincisi özel tüketimin engellenmesi suretiyle yatırımlar için gerekli kaynağın artırılmasını sağlamaktır. İkincisi ise ekonomideki kaynakları özel kesimden kamu kesimine aktarabilme olgusunu gündeme getirmesidir (Eren vd., 2018:4). Vergilerin verimli alanlarda kamu sektöründe kullanılması ekonomik büyümeyi pozitif etkileyebilmektedir. İçsel büyüme teorileri de ekonomik büyümenin sağlanmasında verimli kamu harcamalarının bozucu olmayan vergilerle finansmanını savunmaktadır. Bozucu vergiler büyümeyi olumsuz etkileyen karar alıcıların kararlarını değiştiren vergiler olarak tanımlanmaktadır. Dolaysız vergiler olan gelir ve servet üzerinden alınan vergiler genellikle sermaye birikimini, tasarrufları, hammadde ve işgücü düzeyini etkilediğinden bozucu vergiler grubunda yer almaktadır. Dolaylı vergiler olan fiyatın içinde gizlenen genellikle tüketim üzerinden alınan vergiler ise bozucu olmayan vergiler kapsamında bulunmaktadır. İkinci gruptaki vergilerin büyümenin kaynakları üzerindeki negatif etkisi daha azdır. Bu kapsamda gelir üzerinden alınan vergiler büyümeyi yavaşlatan bozucu vergiler, tüketim üzerinden alınan vergiler ise gelirlerin iyi kullanılması durumunda ve işgücü arz esnekliğine bağlı olarak bozucu olmayan vergiler olarak ifade edilmektedir (Topal, 2017:186-187). Vergilendirmenin genel anlamda ekonomik büyüme üzerindeki etkisi zıt yönlerde olabilmektedir. Bir yandan vergi dolayısıyla oluşan vergi kaması ve bozulmalar ekonomik büyümeyi azaltabileceği gibi diğer yandan verimli hükümet harcamalarını finanse ederek teşvik edici de olabilmektedir.

Dolayısıyla teoride verginin yatırım getirisini azaltarak, işgücü arzını değiştirerek, ticareti engelleyerek, tasarruf ve sermayeyi olumsuz etkilemesi ile hükümetin büyümeyi harcamalarla desteklemesi arasında yer alan olumlu ve olumsuz büyüme etkisi net olarak ortaya konulamamaktadır (Yanikkaya ve Turan, 2018:3).

Ekonomik büyüme için vergi politikasının belirlenmesinde vergilerin yapısı ve kompozisyonu önemlidir. Ülkelerde vergiler konularına göre gelir, tüketim ve servet üzerinden alınan vergiler olarak ele alınmaktadır. Vergilemenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi dolaylı ve dolaysız vergiler bazında gelir üzerinden alınan vergiler ve harcamalar üzerinden alınan vergiler çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu kapsamda, çalışmanın teorik analizi de gelir üzerinden alınan vergiler bazında gelir ve kurumlar vergisiyle, harcamalar üzerinden alınan vergiler ise KDV ile sınırlı tutulmaktadır.

2.1. Gelir Üzerinden Alınan Vergilerin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi

Dolaysız vergiler arasında yer alan gelir üzerinden alınan vergiler, kişilerin elde ettiği kazançların azalması anlamına gelmektedir. Emek ve sermaye üzerindeki vergilerin ekonomik ajanların kararlarını negatif etkilememesi için daha düşük tutulması gerekebilir. Çünkü bu vergilerin artması büyüme faktörleri arasında yer alan emek, sermaye ve teknolojinin kullanımını olumsuz etkilemektedir. Ekonomi teorisine göre bir ekonomideki büyüme; emek, sermaye ve teknoloji gibi üç üretim faktörü ile ilişkilidir. Bu faktörler birbirleriyle de alakalıdır. Emeğin vergilendirilmesi, ekonomik ajanların karar almasını etkileyebilir. Bu durum, emek piyasasına dahil olma kararını saptırabilmekte ve girişimciliği azaltabilmektedir (Zipfel, 2012). Artan oranlı bir yapıya sahip gelir vergisinin tasarruf ve yatırımlar üzerindeki etkisinin olumsuz olduğu söylenebilir. Gelir vergisindeki yüksek marjinal vergi oranları produktiviteyi azaltmaktadır. Bu yönüyle ekonomik büyümenin negatif etkilenebileceği ifade edilmektedir. Bu kapsamda ülkedeki vergi sisteminin tasarrufları teşvik etmesi bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü tasarruflar arttıkça yatırım stoku artmakta, yatırımların artması işgücünün verimliliğinin ve ücretlerin artmasına sonuç itibarıyla gelirin yükselmesine neden olmaktadır. Diğer deyişle gelir vergisinin yatırımlar üzerindeki etkisi tasarruflar aracılığıyla kendini göstermektedir. Gelir vergisinin tarife yapısı nedeniyle üst gelir gruplarının tasarruflarını daha çok vergilendirmesi ekonomik büyüme anlamında negatif sonuçlar doğurabilmektedir. Çünkü üst gelir gruplarının marjinal tasarruf eğilimi alt gelir gruplarına göre daha yüksektir. Bu noktada, gelir vergisinin tüketim vergisine göre tasarrufları daha fazla olumsuz etkileyeceği aşikardır (Edizdoğan ve Çelikkaya, 2010:61-62). Ancak gelir vergisi yoluyla toplanan gelirlerin hangi alanlarda kullanıldığı da ekonomik büyüme açısından büyük önem taşımaktadır. Toplanan gelirler sonucunda ülkedeki tasarruf yetersizliği devlet tarafından karşılanıyorsa ekonomik büyüme üzerinde

olumlu etkilerin beklenmesi mümkündür. Eğer ki yatırım harcamalarının aksine kaynaklar cari harcamaların finansmanında kullanılıyorsa ekonomide çeşitli olumsuzluklarla karşılaşılması muhtemeldir (Paksoy ve Bakan, 2010:158-159). Öte yandan gelir vergisinin tasarruflar üzerinde var olan negatif etkisinin azaltılmasında indirim, tarife farklılaştırma, teşvik vb. önlemlerin uygulanması bir gerekliliktir (Demircan, 2003:104).

Ekonomik büyümeyi sağlayan en önemli faktör sermaye birikimidir. Sermayenin temel dayanağı ise tasarruflardır. Bir ülkede tasarruf eksikliği söz konusu olduğunda yatırımların gerçekleştirilmesinin beklenmesi söz konusu değildir. Bu durumda önem arz eden diğer bir alan sermayenin vergilendirilmesi ve yatırım/tasarruf kararları üzerinde ilk etkisinin ne olacağının belirlenmesidir (Zipfel, 2012). Bunun için kurumlar vergisinin büyüme üzerindeki etkisine değinmek gerekli görülmektedir. Kurumlar vergisinin büyüme üzerindeki etkisi, yatırımların kârlılığı ve getirisi ile alakalıdır. Yüksek oranda bir kurumlar vergisinin yatırımları azalttığı ve büyümeyi engellediği ya da yavaşlattığı yönünde öngörüler vardır. Yüksek oranlı bir kurumlar vergisi, kurumların yatırım yapma kararını azaltabilmekte, yatırımdan beklenen kârı düşürebilmekte, şirketlerin tasarruf derecelerini etkileyebilmekte, hatta sermayenin yurt içinden yurt dışına akmasına sebep olabilmektedir. Bu nedenle söz konusu vergi, tasarrufların en fazla kısılmasına yol açan vergi olarak aksettirilmektedir (Edizdoğan ve Çelikkaya, 2010:139-140; Zipfel, 2012). Dolayısıyla emek ve sermaye üzerindeki vergilerin büyümeye olan etkisi, bu faktörler üzerindeki vergi yükünün azaltılması ile artırılabilir. Kurumlar vergisinin büyümeyi desteklemesi için ya düşük oranlı bir kurumlar vergisinin uygulanması ya da yatırımlara vergisel teşviklerin sağlanması gerekmektedir. Genellikle yüksek oranlı vergilerin büyümeyi ne yönde ve nasıl etkilediği tartışılan çalışma alanlarından biri olmaktadır.

Özetle, dolaysız vergiler indirim ve teşviklerle çalışmayı ve üretimi teşvik ederek büyümeye katkıda bulunmaktadır. Dolaysız vergilerin büyümeye katkısı, vergi indirimleri neticesinde istihdam artışı, milli gelir artışı, verimlilik ve üretim artışı şeklinde; yatırım ve tasarruf birikimi yoluyla vergisel teşvikler sonucunda ise üretim, yatırım ve tasarruf artışı şeklinde kendini göstermektedir (Demircan, 2003:113). Dolaysız vergiler, vergilendirilen faaliyetin getirisinin azalmasına veya maliyetlerinin artmasına neden olmaktadır. Bu sebeple firmalar ve bireyler vergi yüklerini minimize edecekleri faaliyetlerde bulunmayı tercih etmektedirler (Poulson ve Kaplan, 2008:54).

2.2. Tüketim Üzerinden Alınan KDV'nin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi

KDV herhangi bir kişi, işletme organizasyonu veya birey tarafından tüketilen mallar ve hizmetler için ödenmesi gereken bir tüketim vergisidir. KDV, üretim tüketim zincirindeki işlemin her aşamasında alınan harcamalardan/tüketimden kaynaklanan bir vergi olarak tanımlanabilir

(Omesi ve Nzor, 2015:280). KDV ithalattan, malların üretiminden ya da satılan mallardan alınan bir vergi olarak çeşitli şekillerde elde edilmektedir. Ancak sonucunda tüketici tarafından yüklenilen bir vergi olmaktadır (Alizadeh ve Motallabi, 2016:337). KDV gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde benimsenen ve yönetilmesi nispeten kolay, kaçınılması zor olan bir tüketim vergisi türüdür (Acharya, 2016:44-55). İyi tasarlanmış bir KDV, istikrarlı bir şekilde devletin önemli bir gelir kaynağını oluşturan, politikacılar tarafından da kabul edilen bir vergidir. Tek dezavantajı ise dolaylı vergilerde kendini gösteren gerileyici etkisinin olmasıdır. Tabanı geniş olan ancak tek oranlı uygulanan KDV, tüketimde gerileyici bir etki yaratabilmektedir. Bunun için ise birden fazla oranlı KDV sistemi bir gereklilik olarak görülmektedir. Bu kapsamda çoğu gelişmekte olan ülkede çoklu KDV oranları benimsenmektedir (Smith vd., 2011:3-4).

KDV'nin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi nasıldır sorusuna cevap KDV'ye eşlik eden politikalara ve bu politikaların etkilerine bağlıdır. Özel sektörün vergiye tepkisini ölçmek burada çok önemlidir. Bu tepki genellikle üç şekilde gerçekleşmektedir. Birincisi KDV sonucunda tüketim harcamalarının değişmesidir.¹ İkincisi KDV ile yatırımların azalmasıdır. Sonuncusu ise üretken kaynakların piyasaya dahil edilmesidir (Ruebling, 1973:18). Özellikle ekonomik büyümesini tamamlamaya çalışan gelişmekte olan ülkelerde -gelirin sabit kaldığı varsayımı altında- büyüme için gerekli tasarruflara tüketimin kısılması yoluyla ulaşılmak istenmektedir. Vergilerle tüketim kararlarının değişmesi sonucunda oluşan tasarruflar da sermaye birikiminin artmasına ve refah seviyesinin yükselmesine neden olmaktadır (Yıldız ve Sandalcı, 2016:1918). Ekonomik büyüme amacı için en önemli aşama ve tepki ise üretken kaynakların piyasaya entegre edilmesi aşamasıdır. Bu durumun gerçekleşmesi ve büyümenin kalıcı olması için talep ile arz edilen mallar arasındaki dengenin iyi kurulması gereklidir. Çünkü, büyümeyi sağlayan politikalar genellikle üretken kaynakların ve yatırımların hızlanmasını sağlayan politikalarlardır. KDV'nin benimsenmesiyle bu üç koşulun nasıl etkilendiği; parasal koşulların ve fonların ne şekilde değiştiğine bağlı olarak cari ve gelecekteki tüketim fiyatlarını etkilemektedir. Belli koşullar değişmedikçe de göreceli fiyatların düşürülmesi ekonomideki üretimin büyümesini teşvik edicidir (Ruebling, 1973:18).

Her ne kadar KDV'nin enflasyon, gelir dağılımı, kaynak dağılımı, ekonomik büyüme ve ülkenin ödemeler dengesi üzerindeki etkisi, verginin spesifikliğine ve eşlik eden faktörlere bağlı olsa da ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin tespitinde bilinen bazı genel kabul görmüş gerçekler vardır. Bu kapsamda dolaylı vergiler arasında yer alan katma değer vergisinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi, verginin bir harcama vergisi olmasıyla yakından alakalıdır. Bir harcama vergisi türü olan KDV, bireylerin tüketimlerini azaltma, tasarruflarını ise artırma etkisiyle büyümeye katkı

¹KDV'nin ve diğer vergilerin özel tüketim harcamaları üzerindeki etkisinin detaylı analizi için bkz. (Yıldız ve Sandalcı, 2016).

sağlayabilmektedir (Paksoy ve Bakan, 2010:158-159). KDV genel itibarıyla bireylerin dönemler arası tüketimlerini etkileyen ve uzun dönemde büyümeyi destekleyici fonksiyon üstlenen bir vergidir. Yatırımları ve tasarrufları vergilendiren bir vergi olmaması da olumlu yönlerinden bir tanesidir. Bu anlamda gelir ve kurumlar vergisi ile kıyaslandığında, tasarrufları ve yatırımları cezalandırıcı bir etki yaratmamaktadır. KDV toplam tüketimi vergilendirmesi yönüyle kişilerin yatırım yapma, tasarruf etme ya da risk alma kararlarını da etkilememektedir. Bu gerekçe, az gelişmiş ülkelerde KDV'nin toplam vergi gelirleri içindeki payının yüksek olmasının nedenini de oluşturmaktadır (Edizdoğan ve Çetinkaya, 2010:228). Sayılan üstünlüklerinden dolayı KDV'nin hanehalkı ve firmaların kararları üzerindeki dolayısıyla GSYH üzerindeki etkisinin gelir vergisinin yarattığı etkiden daha az olumsuz olacağı düşünülmektedir. Tüketim vergi oranları zaman içinde sabit kalıyorsa cari ve gelecekteki tüketim için aynı oranda vergi söz konusuysa tasarrufların geri dönüşümü ve bireylerin tasarruf kararları gelir vergisindeki gibi etkilenmemektedir. Bu sebeple, tüketimin vergilendirilmesi gelir vergisine göre özel tasarrufları destekleyici görülmektedir. Bununla beraber özel tasarruflardaki bir değişikliğin de gelecekteki milli geliri artıracığı beklenmektedir. Ancak belirtilmesi gerekmektedir ki; söz konusu bu avantajlı durum eşitlik kaygılarına karşı da bir argüman doğurmaktadır. Öte yandan KDV gibi vergiler tüketimin maliyetini artırarak harcamaların kısılmasına ve yatırımlara kaynak aktarılmasına neden olabilmektedir (Paksoy ve Bakan, 2010:158-159). Ancak tüketim vergilerinin büyümeyi teşvik etmesi yanında gelir dağılımını olumsuz etkilemesi maliye politikasının amaçları arasındaki çatışmalardan birisini oluşturmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler ekonomik büyümeyi KDV gibi tüketim vergileriyle desteklerken marjinal tüketim eğilimi yüksek olan düşük gelirli kesimler için gerileyici niteliğe sahip olan bu verginin gelir dağılımı üzerindeki negatif etkisi göz ardı edilmiş olmaktadır.²

Özetle dolaylı vergiler lüks tüketimin kısılarak tasarrufların artırılması yoluyla büyümeye katkı sağlamaktadır. Dolaylı vergilerin büyümeye etkisi gümrük vergileri yoluyla yurt içi sanayinin korunmasıyla, tüketimin kısılması dolaylı vergilerin artırılmasıyla, tasarruf artışı tüketimin kısılması ve harcamaların yatırımlara aktarılmasıyla, döviz tasarrufu da yüksek ithalat vergileri yoluyla gerçekleşmektedir (Demircan, 2003:113). Dolaylı vergilerin, ekonomik büyümeye karşın genellikle mal ve hizmetlerin görece fiyatlarında değişikliğe neden olan vergiler oldukları için fiyatlar genel düzeyiyle alakalı olarak kaynak dağılımında sapmalara yol açabildiğini de belirtmek yerinde olacaktır (Turan, 2008:18-20).

²KDV'nin gelir dağılımı üzerindeki bozucu etkileri verginin gerileyici özelliğine ve yansıma kriterine bağlıdır. Detaylı bilgi için bkz. (Edizdoğan ve Çelikkaya, 2010: 232-237).

3. KDV'nin Gelir Yaratma Etkisi ve Literatüre Bakış

Devletin kamu hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde gelire ihtiyaç duyması vergilemenin geçmişten gelen geleneksel amacını ifade etmektedir. Bu amaç, kamusal finansmanla eşanlı olan devlete gelir sağlama amacını ifade eden mali amaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletin bütçe kanunu ile belirlenen kamu hizmetlerini görebilmesinde finansman kaynağı sağlaması verginin en önemli fonksiyonunu ihtiva etmektedir. Günümüzde de verginin mali amacı önemini korumakla beraber sadece kamu harcamalarını karşılamak için gelir elde etmeyi değil, sağlanan kamu gelirlerinin yükünün de rasyonel dağıtılmasını, tam rekabet koşullarını ve piyasa mekanizmasını aksatmayacak şekilde minimum maliyetle toplanmasını da içermektedir (Aksoy, 1998:170-172). Vergilerin mali amacı verginin ilk ortaya çıkışına dayanmaktadır. Klasik iktisatçılarca da kabul edilen mali amaç dışında ise gerek devletin görev ve fonksiyonlarının artması gerekse toplumsal ihtiyaçların çeşitlenmesi vergiye sosyal, siyasi ve ekonomik amaçlar da yüklenmesine neden olmuştur. Ancak devletin gelire ihtiyaç duyması gelir yanında tüketim ve servet üzerinden alınan vergilerin de çeşitlenmesi sonucunu doğurmuştur.

KDV de hükümetlere ek gelir yaratmak için getirilen araçlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. KDV'nin özellikle gelişmekte olan ülkelerde yürürlüğe konulması gelir elde etme ve büyümeyi teşvik etme amacına dayanmaktadır. Ancak bazı problemleri de beraberinde getirdiği bilinmektedir (Onaolapo vd., 2013). KDV'nin gelir yaratma amacı son yıllarda özellikle gelişmekte olan ülkelerde toplam vergi hasılatı içindeki payının artması nedeniyle araştırmalara konu olmaktadır. KDV'yi savunanların temel argümanlarından biri, KDV'nin devletin artan gelir ihtiyacının kolayca tahsilini sağlaması ve bu yönüyle de etkin bir vergi olmasıdır. Dolayısıyla KDV gelir elde etmenin kolay bir yolu olarak ülkelerde uygulanmaktadır. Keen ve Lockwood'un (2006) çalışmasında, KDV'nin gelir elde etmede bir para makinesi fonksiyonu olup olmadığının araştırılması ve değerlendirilmesi ele alınmaktadır. Çalışma KDV uygulayan ülkelerin sahip olmadıklarından daha fazla gelir elde ettiklerini ortaya koyarak KDV'nin uygulandığı ülkelerde uygulanmayan ülkelere göre daha yüksek bir hasılatın elde edildiğini ifade etmektedir. Samuel (2014), Nijerya için 1994-2012 döneminde KDV'nin gelir yaratma etkisini analiz etmektedir. Sonuçların anlamlı olduğu ve KDV ile gelir yaratma arasındaki ilişkinin önemli olduğu vurgulanmaktadır. Çalışmada ekonomik büyümenin desteklenmesi, sosyal olanakların sağlanması ve hükümetlerin harcamaların üstesinden gelebilmesi için yeterli geliri elde etmek zorunda olduğu ifade edilerek daha fazla mal ve hizmetin vergilendirilmesiyle ülkedeki vergi tabanının genişleyeceği de belirtilmektedir. Apere ve Durojaiye (2016), Nijerya'da 1994-2014 yılları arasında KDV ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi OLS ve nedensellik testleri ile analiz ederek, uzun dönemde pozitif ve önemli bir ilişkinin varlığına ulaşmışlardır. Onwuchekwa ve Aruwa

(2014) da aynı ülke için 1994-2011 yıllarını baz alarak OLS yöntemiyle KDV'nin vergi gelirlerini olumlu etkilediğini ortaya koymaktadır. Pakistan için Saeed vd.'nin (2012) çalışmasında, SAARC bölgesindeki KDV'nin gelir etkisi analiz edilmektedir. 1995-2010 döneminde çeşitli makroekonomik faktörler gözetilerek KDV'nin etkisi panel verileri ile incelemeye konu olmaktadır. Bulgular KDV'nin gelir toplamak için ideal olduğunu, SAARC ülkelerinin çoğunda KDV'nin toplam gelirler/GSYH artırmada etkin bir vergi olduğunu göstermektedir. Michael ve Ben'in (2007) çalışmasında ise 143 ülkede 25 yıllık zaman periyodunda KDV'nin sebep ve sonuçları ile makroekonomik göstergeler üzerindeki etkileri panel veri analizi ile incelenmektedir. Sonuçlar arasında KDV'nin önemli etkilere sahip olduğu, bazı ülkelerde KDV'nin gelir yaratma potansiyelinin yüksek olduğu ifade edilmektedir. KDV'nin benimsenmesiyle uzun vadede toplam gelirlerin GSYH'ye oranlarının yaklaşık %4,5 arttığı çalışmada sunulmaktadır. Milambo'nun (2001) çalışmasında ise Zambiya'da 1981-1999 zaman periyodunda KDV'nin gelir verimliliğini artırdığı bulgular arasındadır. Ayrıca Nellor (1987) 11 Avrupa ülkesi için Onalapo vd.'nin (2013) çalışması da Nijerya için KDV'nin vergi gelirlerinde pozitif etkilere sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

4. Vergiler, KDV ve Ekonomik Büyüme İlişkisine Dair Literatüre Bakış

Literatürde vergi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin ampirik analizine dair çalışmalarda net ortak bir bulgu söz konusu değildir. Bunun nedenlerinden birisi çalışmalarda kullanılan değişkenlerin ve yöntemlerin farklılığıdır. Uygulanan yöntemler kadar vergi değişkeninin toplam vergi gelirleri ya da GSYH içindeki payı, dolaylı ve dolaysız vergi gelirleri ya da toplam vergi gelirleri içindeki payı, vergi yükü, marjinal ve ortalama vergi oranları gibi ifade edilmesi ilişkinin saptanmasında tek doğruya ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Ancak vergilendirmenin büyüme üzerindeki etkisinin araştırılmasında ortalama vergi oranlarından ziyade vergi yapılarına odaklanmanın gerektiğini ifade edenler de bulunmaktadır (Yanıkaya ve Turan, 2018:2).

Literatürde ortalama ve marjinal vergi oranlarını dikkate alan Engen ve Skinner (1996), Poulson ve Kaplan (2008), Miller ve Russek (1997), Gemmell ve Kneller (2001), Karagianni vd. (2009), Ferede ve Dahlby (2012), Koester ve Kormendi (1989) çalışmaları, yasal vergi oranları ile büyüme ilişkisi üzerine ise Katz vd. (1983) gibi çalışmalar mevcuttur. Vergi gelirleri ve büyüme arasındaki ilişkiyi farklı ülke örnekleri ile ele alan çalışmalara da rastlamak mümkündür. Bu çalışmaların bazılarında toplam vergi gelirleri bazılarında dolaylı ve dolaysız vergi gelirleri analizlere tabi tutulmaktadır. Yanıkaya ve Turan (2018) çalışması ise 100'den fazla ülke için vergi ve büyüme ilişkisinin analizinde vergi oranları, vergi yapısı

yanında hükümetin etkinlik düzeyini de kontrol ederek literatüre katkı sağlamaktadır.

Bu çalışmanın konusunu KDV oluşturduğu ve KDV de bir tüketim vergisi olduğu için dolaylı vergilere ilişkin ampirik literatürün verilmesi uygun görülmektedir. Bu doğrultuda, dolaylı vergiler ile büyüme arasında negatif ilişkinin varlığını ortaya koyan çalışmalar arasında Nijerya için Iloboya ve Mgbame (2012), Güney Afrika için Koch vd. (2005), İngiltere ve ABD için Poterba vd. (1986), Uganda için Musanga (2007) yer alırken dolaylı vergilerle büyüme arasında pozitif ilişkiyi ortaya koyan çalışmalar arasında 22 OECD ülkesi için Kneller vd. (1999), Jamaika için Scarlett (2011), Kırgızistan için Abdiyeva ve Baygonuşova (2016), 22 OECD ülkesi için Topal (2017), Türkiye için Erdoğan vd. (2013), Arısoy ve Ünlükaplan (2010), Göçer vd. (2010) ile Saraç (2015) yer almaktadır.

Sadece toplam vergi gelirleri ya da dolaylı/dolaysız vergi gelirleri büyüme ilişkisini değil aynı zamanda spesifik birden fazla verginin büyüme üzerindeki etkisini inceleyen ampirik literatüre de rastlanmaktadır. Kişisel gelir vergisi, kurumlar vergisi, KDV ve sosyal güvenlik katkı payları gibi çeşitli birden fazla spesifik vergilerin büyüme üzerindeki etkisini inceleyen 70 ülke için Lee ve Gordon (2005), OECD ülkeleri için Macek (2014), Sırbistan için Kalas vd. (2017), 69 ülke için Acosta-Ormaechea ve Yoo (2012), OECD ülkeleri için Tosun ve Abizadeh (2005), 100'den fazla ülkeyi analiz eden Yanıkkaya ve Turan (2018) çalışmaları örnek olarak gösterilebilir. Öte yandan verginin konusuna göre sınıflandırma yaparak ampirik bulgular sunan bazı çalışmalar arasında Korkmaz (1982), Topal (2017), Kneller vd. (1999), Cural ve Çevik (2015) bulunmaktadır.

Tüketim vergileri kapsamında KDV'nin büyüme üzerindeki etkisini incelemenin özellikle gelişmekte olan ülkeler için önemi büyüktür. KDV ve büyüme arasındaki ilişki Nijerya için Adegbe vd. (2016), Ibadin ve Oladipupo (2015), Adereti vd. (2011), Denis (2010), Etale ve Bingilar (2016), Romanya için Mureşan vd. (2014), 19 gelişmekte olan ülke için Kolahi ve Noor (2016), 143 ülke için Michael ve Ben (2007), SAARC bölgesi için Saeed vd. (2012), Pakistan için Zaman vd. (2012), Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri için Simionescu ve Albu (2016), Etiyopya için Jalata (2014) tarafından analiz edilmektedir.

Adegbe vd. (2016) çalışmasında Nijerya için 22 yıllık süreçte KDV ile GSYH arasındaki ilişki basit doğrusal regresyon analizi ile test edilmektedir. KDV ile büyüme arasında pozitif bir ilişkinin varlığı çalışma bulguları arasında yer almaktadır. Etale ve Bingilar (2016) çalışması da Nijerya için 2005-2014 yılları arasındaki KDV ve büyüme ilişkisini OLS yöntemi ile analiz ederek KDV'nin büyüme üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Onwuchekwa ve Aruwa (2014) çalışması Nijerya'da ekonomik büyüme üzerinde KDV'nin etkisini analiz etmektedir. 1994-2011 verileriyle OLS yöntemiyle gerçekleştirilen ampirik analizde, KDV'nin büyümeye katkı sağladığı ifade edilmektedir. Ibadin ve Oladipupo (2015),

1981-2014 yılları arasında Hata Düzeltme Modeli ve OLS ile KDV’nin reel GSYH üzerinde pozitif ve önemli bir ilişki yarattığını ortaya koymaktadır. Ekonomik büyümenin devam ettirilmesi için KDV gelirlerinin maksimize edilmesi gerekliliği çalışmanın önerileri arasında yer almaktadır. Apere ve Durojaiye (2016) çalışması da Nijerya için 1994-2014 yılları arasında KDV ile büyüme ilişkisini OLS ve nedensellik testleri ile analiz etmektedir. Uzun dönemde pozitif ve önemli bir ilişkinin varlığı ortaya konulmaktadır. Adereti vd. (2011) çalışmasında Nijerya’da KDV’nin büyümeye katkısı sorgulanmaktadır. Çalışma, KDV ile büyüme arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin varlığını ayrıca Fildişi Sahili, Kenya ve Senegal gibi diğer Afrika ülkelerine kıyasla Nijerya’da KDV’nin toplam vergi gelirlerine olan oranının düşük kaldığını ifade etmektedir.

Kolahi ve Noor (2016), 19 gelişmekte olan ülke için 1995-2010 zaman periyodunda KDV ve büyüme arasındaki ilişkiyi dinamik panel yöntemi ile analiz etmektedir. Çalışmada, KDV ile büyüme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlemlendiği, verimliliğin artmasıyla beraber KDV ile vergi yükünün üreticiden tüketiciye aktarıldığı belirtilmekte, KDV artışının ise tasarrufların ve sermaye birikiminin artmasına sebep olduğu ifade edilmektedir. Simionescu ve Albu (2016) tarafından, çeşitli Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerindeki KDV’nin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi 1995-2015 yılları arasında panel veri ve Bayesian Regresyon modelleri ile analiz edilmektedir. KDV oranları ile büyüme arasında çift taraflı nedensellik ilişkisi gözlenmektedir. Çalışmada kısa dönemde Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Romanya’da KDV oranlarının artışının daha düşük büyümeyi getirdiği, sadece Macaristan için Bayesian sonuçlarının KDV’nin büyüme üzerinde pozitif etkiler yarattığı ifade edilmektedir.

Kalas vd.’nin (2017) çalışmalarında; Sırbistan’da ekonomik büyüme üzerinde vergilerin etkileri 2006-2015 periyodu için regresyon modeli/OLS ile analiz edilmektedir. KDV’nin büyüme üzerindeki etkisi istatistiksel olarak önemlidir. Nellor (1987) ise 11 Avrupa ülkesinde 1967-1973 yılları arasında olay analizi (deneysel yöntemler) metodu ile KDV’nin benimsenmesinin vergi oranları üzerindeki etkisini araştırmaktadır. Çalışmada, KDV’nin vergi gelirlerini artırdığı ve sonrasında da yüksek bir seviyede büyümeye devam ettiği ifade edilmektedir.

Jalata’nın (2014) çalışmasında KDV’nin son zamanlarda ekonomik büyümeyi artıran bir vergi olduğu ifade edilmektedir. Etiyopya’da KDV sisteminin ülkenin genel ekonomik büyümesini artırdığı, KDV’nin ortalama büyüme hızının %66,27 olduğu yapılan incelemeler sonucunda ortaya konulmaktadır. Çalışmada ayrıca KDV’nin yürürlüğe girmesinden sonra da GSYH büyüme hızının arttığı ifade edilmektedir. Zaman vd.’nin (2012) çalışmasında Pakistan ekonomisinde KDV etkisi analiz edilmektedir. Hanehalkı anket verileriyle KDV’nin toplumun ekonomik düzenini bozacağı belirtilmektedir. Njogu’nun (2015) çalışmasında Kenya için KDV’nin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi regresyon analiziyle araştırılmaktadır.

Bulgular arasında KDV oranları ile GSYH arasında anlamlı ve negatif ilişkinin varlığı yer almaktadır.

Son olarak Türkiye için Korkmaz'ın (1982) çalışmasında gelir, servet, mal ve hizmet üzerinden alınan vergilerle dış ticaret vergilerinin büyüme ile ilişkisi regresyon modeliyle analiz edilmektedir. Mal ve hizmetlerden alınan vergiler ile GSMH arasında kuvvetli bir ilişkiye rastlanmadığı bulgular arasındadır. Cural ve Çevik'in (2015) çalışmasında Türkiye için 1924-2013 zaman periyodunda dolaylı/dolaysız vergiler yanında mal ve hizmetlerden alınan vergiler, gelir ve servet ile dış ticaretten alınan vergilerle ekonomik büyüme ilişkisi regresyon analizleri ve yapısal kırılmalı parçalı regresyon yöntemleri ile analiz edilmektedir. Mal ve hizmetler üzerinden alınan vergilerle kişi başına gayrisafi yurtiçi hasıla arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin varlığı çalışmada yer almaktadır.

5. Türkiye'de KDV ile Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Ampirik Analizi

Ampirik analizin amacı Türkiye'de 1985-2018 yılları arasında KDV ile büyüme ve vergi gelirleri arasındaki ilişkinin yapısal kırılmalı eşbütünleşme yöntemiyle test edilerek Türkiye'de var olan boşluğun kapatılmasını sağlamak ve politika yapıcılara vergi sistemine yönelik yol gösterici önerilerde bulunmaktır. Ampirik analizde teorik kısımına uygun şekilde öncelikle KDV ile büyüme ilişkisi, sonrasında da KDV ile toplam vergi gelirleri arasındaki ilişki irdelenmektedir. İki değişkenli analizin tercih edilme nedeni, ampirik literatürle eş doğrultuda özellikle gelişmekte olan ülkelerde KDV'nin doğrudan etkisinin tespit edilmeye çalışılmasıdır. Ek olarak KDV'nin toplam vergi gelirlerinin yaklaşık üçte birini oluşturması, sadece KDV değişkeninin GSYH ve toplam vergi gelirleri üzerindeki spesifik etkisinin incelenmesi açısından önem arz etmektedir.

5.1. Değişkenler ve Yöntem

Çalışmada iki model yer almaktadır. Birinci modelde GSYH bağımlı değişken, KDV gelirleri bağımsız değişken iken ikinci modelde toplam vergi gelirleri bağımlı değişken, KDV gelirleri bağımsız değişkendir.³ Böylelikle KDV'nin hem büyüme hem de toplam vergi gelirleri üzerindeki etkisi test edilmektedir. KDV'ye ilişkin veriler 1985 yılından itibaren başladığı için modellerde kullanılan veriler 1985-2018 yıllarını kapsamaktadır. GSYH ve deflatör verisi IMF'den, diğer veriler ise Gelir İdaresi Başkanlığından elde edilmiştir. Modellerde kullanılan değişkenlerin nominal değerleri, 2009 yılı bazlı deflatör ile reel hale getirilmiştir. Model ve değişkenlerin açıklaması şu şekildedir:

³KDV oranlarını hükümetler gerek ekonomik büyüme gerekse gelir dağılımında adaleti sağlama gibi diğer maliye politikası amaçları kapsamında belirleyebilmektedir. KDV oranlarının artırılması ya da azaltılması ise toplam vergi hasılatını malların yapısı ve diğer faktörlerle ilişkili olarak etkilemektedir. Çalışmada da bu durumlar ve içsel büyüme teorileri çerçevesinde mali politika aracı olarak KDV hasılatı modele dahil edilmektedir.

Model 1: GSYH = Gayrisafı Yurtiçi Hasıla (TL)

KDV = Katma Değer Vergisi Gelirleri (TL)

Model 2: VG = Toplam Vergi Gelirleri (TL)

KDV = Katma Değer Vergisi Gelirleri (TL)

Ampirik analizde ekonometrik yöntem olarak önce Lee ve Strazicich (2004, 2013) tarafından geliştirilen tek kırılmalı birim kök testi, ardından Gregory-Hansen (1996) tek kırılmalı eşbütünleşme testi ve son olarak FMOLS (Full Modified Ordinary Least Square- Tam Düzeltilmiş/Geliştirilmiş En Küçük Kareler Yöntemi) tahmincisi (Phillips ve Hansen, 1990) uygulanmaktadır.

5.1.1. Lee ve Strazicich Birim Kök Testi

Ampirik analizlerde yapısal kırılmayı dikkate almayan değişkenlerin testleri yanlış sonuçlar verebilmekte ve testin gücünü azaltabilmektedir. Diğer bir deyişle, yapısal kırılmaları dikkate almayan birim kök testleri sapmalı sonuçlar verebilmektedir. Lee ve Strazicich (2003) bu sorunu gidermek için Schmidt ve Phillips tarafından literatüre kazandırılan minimum Lagrange çarpanları (LM) birim kök testini geliştirmiştir. Lee ve Strazicich'in (2003, 2004, 2013) geliştirdikleri testte, temel hipotezin alternatifinin yapısal kırılmalı durağan olmaması gerektiği ortaya konmaktadır. Yapısal kırılma, sabitte (Model A) ve trendde (Model C) kırılma olmak üzere iki model üzerinden test edilmektedir. Metodolojisi şu şekildedir (Arısoy, 2011:288-289; Bozkurt vd., 2014:31; Ulucak ve Ulucak, 2014:89):

$$Y_t = \delta' Z_t + \varepsilon_t, \quad \varepsilon_t = \beta \varepsilon_{t-1} + \eta_t \quad (1)$$

Burada Z_t içsel değişkeni, ε ise hata terimini ifade etmektedir. Sabitte tek kırılmaya izin veren birim kök testinde Model A, D_t , $t \geq T_B + 1$ durumunda 1, diğer durumlarda 0 değerini alan kukla değişkeni göstermek için (1) numaralı modelde $Z_t = (1, t, D_{1t})$ şeklindedir. T_B kırılma zamanını göstermektedir. Veri üretme sürecinde temel hipotez kırılmaları içerirken $\beta=1$, alternatif hipotez $\beta<1$ şeklindedir (Yılancı, 2009:330).

5.1.2. Gregory ve Hansen (1996) Testi

Standart eşbütünleşme testleri, denklemde yer alan parametrelerin uzun dönemde değişmeyip sabit kaldığını varsaymaktadır. Ancak zaman içerisindeki yapısal değişimlerden dolayı bu parametrelerin sabit kalmaması beklenmektedir. Bu durum standart ADF testinin gücünün azalmasına ve eşbütünleşme olduğuna dair hipotezi reddetme hatasına neden olabilmektedir. Gregory ve Hansen (1996) yaptıkları çalışma ile eşbütünleşme vektöründe meydana gelebilecek kırılmaları dikkate alan alternatif bir eşbütünleşme testi geliştirmişlerdir (Şanlısoy ve Kök, 2010:111-112). Testte kırılma noktaları önceden bilinmemekte, veri bazında içsel olarak hesaplanmaktadır. Bu yöntemde eşbütünleşme ilişkisi üç farklı model bağlamında incelenmektedir. Bu modeller sabitte kırılma (Model C), trendli sabitte kırılma (Model C/T) ve rejim değişikliği (Model C/S)

şeklinde. Modellerin metodolojisi ve açıklamaları şu şekildedir (Arısoy ve Ünlükaplan, 2010:453-454; Yardımcıoğlu ve Beşel, 2013:2204):

$$\text{Model C} \quad y_{1t} = \mu_1 + \mu_2 \varphi_{t\tau} + a^T y_{2t} + e_t, \quad t = 1, \dots, n \quad (2)$$

$$\text{Model C/T} \quad y_{1t} = \mu_1 + \mu_2 \varphi_{t\tau} + \beta t + a^T y_{2t} \quad t = 1, \dots, n \quad (3)$$

$$\text{Model C/S} \quad y_{1t} = \mu_1 + \mu_2 \varphi_{t\tau} + a_1^T y_{2t} + a_2^T y_{2t} \varphi_{t\tau} + e_t, \quad t = 1, \dots, n \quad (4)$$

Denklemlerde μ_1 kırılmadan önceki sabiti, μ_2 kırılmadan sonra sabitte meydana gelen değişmeyi, t sıfır ile bir arasında yer alan kırılmanın zamanlamasını, a^T açıklayıcı değişkenlere ait katsayı vektörünü ve $\varphi_{t\tau}$ kukla değişkeni ifade etmektedir. Kukla değişken şu şekilde ifade edilmektedir:

$$\varphi_{t\tau} = \begin{cases} 0, & t \leq [n\tau] \\ 1, & t > [n\tau] \end{cases} \quad (5)$$

Burada τ sıfır ile bir değerlerini alan yapısal kırılma noktasını, $[n\tau]$ ise yapısal kırılma noktasının tam sayı kısmını ifade etmektedir. τ test istatistik değerlerinin minimum olduğu yer kırılma noktası olarak tanımlanmaktadır. Bu değer Gregory-Hansen kritik değerlerinden mutlak değer olarak büyükse “eşbütünleşme yoktur” şeklindeki sıfır hipotezi reddedilmektedir (Erdoğan ve Gürbüz, 2014:84).

5.1.3. FMOLS Tahmincisi

Sıradan en küçük kareler yönteminin birinci dereceden durağan olan değişkenler arasındaki koentegre vektörünü tahmin etmesi durumunda tutarlı, sapmasız ve etkinlik özellikleri kaybolabilmektedir. Phillips ve Hansen (1990) tarafından geliştirilen FMOLS tahmincisi bu sorunun giderilmesini amaçlamaktadır (Küçükaksoy vd., 2015:706). FMOLS tahmincisi tek bir eşbütünleşik vektörün varlığını varsaymaktadır. Bu yöntemde, eşbütünleşik denklem ve stokastik şoklar arasındaki uzun dönemli ilişkinin neden olduğu sorunları gidermek için asimptotik x^2 dağılımı ile standart Wald testlerine izin veren etkin ve asimptotik olarak yansız olan yarı parametrik bir düzeltme yöntemi kullanılmaktadır (Berke, 2012:251). FMOLS yöntemi $(n+1)$ boyutlu zaman serisi vektörüyle ifade edildiğinde metodolojik aşamaları şu şekildedir (Küçükaksoy vd., 2015:706-707):

$$Y_t = X_t' \beta + D_{1t}' Y_1 + u_{1t} \quad (6)$$

Denklemden $D_t = (D_{1t}', D_{2t}')$ deterministik trend değişkenleri ile n stokastik değişkenleri X_t denklemleri tarafından belirlenmektedir:

$$X_t = \Gamma_{21}' D_{1t} + \Gamma_{22}' D_{2t} + \varepsilon_{2t}, \quad \Delta \varepsilon_{2t} = u_{2t} \quad (7)$$

$u_t = (u_{1t}, u_{2t})'$ hata teriminin ortalamasının sıfır ve durağan olduğu varsayılmaktadır. Hata teriminden elde edilen eşzamanlı kovaryans matrisi (Σ), tek taraflı uzun dönem kovaryans matrisi (Λ) ve kovaryans matrisi (Ω) şu şekilde formülize edilmektedir:

$$\begin{aligned} \Sigma &= E(u_t u_t') = \begin{Bmatrix} \sigma_{11} & \sigma_{12} \\ \sigma_{21} & \sigma_{22} \end{Bmatrix}, \quad \Lambda = \sum_{j=0}^{\infty} E(u_t u_{t-j}') = \begin{Bmatrix} \lambda_{11} & \lambda_{12} \\ \lambda_{21} & \lambda_{22} \end{Bmatrix}, \\ \Omega &= \sum_{j=-\infty}^{\infty} E(u_t u_{t-j}') = \begin{Bmatrix} \omega_{11} & \omega_{12} \\ \omega_{21} & \omega_{22} \end{Bmatrix} = \Lambda + \Lambda' - \Sigma \end{aligned} \quad (8)$$

(6) no'lu denklemde hata terimlerinin simetrik ve tek taraflı uzun dönem kovaryans matrisinden \hat{u}_t , (7) no'lu denklemde $\hat{u}_{2t} = \Delta \hat{\varepsilon}_{2t}$ elde edilmektedir. Daha sonra (8) no'lu denklemde hata terimleri kullanılarak $\hat{u}_t = (\hat{u}_{1t}, \hat{u}_{2t})'$ uzun dönem kovaryans matrisleri tahmin edilmektedir ($\hat{\Lambda}$ ve $\hat{\Omega}$). Düzeltilmiş veri (9) no'lu denklemde gösterilmektedir. (10) no'lu denklem ile sapma düzeltme terimi elde edilmektedir. Sonunda (11) no'lu denklemde FMOLS tahmincisine ulaşılmaktadır. Son denklem $Z_t = (X_t', D_t')$ şeklindedir.

$$Y_t^+ = Y_t - \hat{\omega}_{12} \hat{\Omega}_{22}^{-1} \hat{u}_2 \quad (9)$$

$$\hat{\lambda}_{12}^+ = \hat{\lambda}_{12} - \hat{\omega}_{12} \hat{\Omega}_{22}^{-1} \hat{\Lambda}_{22} \quad (10)$$

$$\hat{\theta} = \begin{Bmatrix} \hat{\beta} \\ \hat{\gamma} \end{Bmatrix} = (\sum_{t=1}^T Z_t Z_t')^{-1} (\sum_{t=1}^T Z_t Y_t^+ - T \begin{Bmatrix} \hat{\lambda}_{12}^+ \\ 0 \end{Bmatrix}) \quad (11)$$

5.2. Ampirik Analiz ve Bulgular

Ampirik analizde öncelikle yapısal kırılmalı eşbütünleşme ve tahminci testlerinin yapılması planlanmaktadır. Modelde yer alan değişkenler ile eşbütünleşme analizi yapılabilmesi için değişkenlerin düzey seviyede birim kök içermesi ve birinci farkları alındığında durağanlaşması gerekmektedir. Dolayısıyla analizde ilk olarak birim kök testi yapılmaktadır. Tablo 1'de Lee ve Strazicich (2013) tek kırılmalı birim kök testi sonuçları gösterilmektedir. Test sonuçlarına göre, GSYH, toplam vergi gelirleri ve KDV değişkenleri için düzey seviyede h_0 hipotezinin reddedilemediği yani birim kök içerdikleri saptanmaktadır. Birinci farkları alındığında ise tüm değişkenlerin h_0 hipotezini reddettiği yani durağanlaştığı tespit edilmektedir. Değişkenlere ilişkin kırılma yılları Tablo 1'de gösterilmektedir. Her iki modelde de değişkenlerin birim kök içermesi gerektiği şartının sağlanmasının ardından eşbütünleşme testine geçilmektedir.

Tablo 1: LS Birim Kök Test Sonuçları

	Değişkenler	Katsayı Değeri	Kırılma Tarihi
Model 1	GSYH	-1,227	2000
	KDV	-1,824	2010
	Δ GSYH	-6,115*	2009
	Δ KDV	-8,590*	2009
Model 2	VG	-1,310	2000
	KDV	-1,824	2010
	Δ VG	-5,143*	2014
	Δ KDV	-8,590*	2009

Not: LS testinin H_0 hipotezi birim kök vardır şeklinde oluşturulmaktadır. *işareti %1 anlamlılık düzeyinde değişkenlerin durağan olduğunu göstermektedir. Kritik değerler Lee ve Strazicich (2013) çalışmasından elde edilmektedir. Gecikme uzunluğu belirlenirken Akaike bilgi kriterine göre karar verilmektedir.

Tablo 2'de, Gregory-Hansen (1996) tek kırılmalı eşbütünleşme testinin sonuçları gösterilmektedir. Analizde ADF testinin sonucuna göre, her iki modelde de eşbütünleşme yoktur hipotezi reddedilmektedir. Yani her iki modelde yer alan değişkenlerin uzun dönemde eşbütünleşik oldukları

görülmektedir. Model 1’de kırılma noktası olarak 2000, Model 2’de ise 2008 yılı tespit edilmektedir. 2000 yılında ülke içinde yaşanan ekonomik ve siyasi krizler, 2008 yılında ise küresel finans krizinin etkileri kırılma nedenleri olarak ifade edilebilir.

Tablo 2: GH (1996) Test Sonuçları

Test	Model	ADF*	Kırılma Tarihi
Model 1	C	-4,766*	2000
Model 2	C	-5,005*	2008

Not: Analizdeki kritik değerler Gregory ve Hansen (1996) çalışmasından elde edilmektedir. *işareti %5 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Modellerde yer alan değişkenlerin eşbütünlük yani uzun dönemde beraber hareket ettiklerinin tespit edilmesinin ardından tahminci testi ile hem birbirleri üzerindeki somut etkileri hem de kırılma yıllarının güvenilirliği sınanmaktadır. Analizde tahminci olarak FMOLS tahmincisi kullanılmaktadır. Tablo 3’de FMOLS tahmincisinin sonuçları her iki model için de gösterilmektedir. Ayrıca her iki modelde de eşbütünlük testinde yer alan kırılma yıllarının (dummy değişkenleri) anlamlı olduğu yani güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bulgular KDV değişkeninin GSYH ve vergi gelirleri üzerinde uzun dönemde pozitif ilişkisinin olduğunu ortaya koymaktadır. Tahminci sonuçlarına göre, Model 1’de KDV gelirlerindeki bir birimlik değişim GSYH’yi 13,45 birim artırmakta iken Model 2’de KDV’deki bir birimlik değişim toplam vergi gelirlerini 2,84 birim artırmaktadır. Çalışmanın bulguları Kalas vd. (2017), Ibadin ve Oladipupo (2015), Etale ve Bingilar (2016) vb. çalışmaları ile benzer sonuçlar sunmaktadır. Ayrıca Etiyopya için yapılan Jalata (2014) çalışmasında, KDV’nin uygulandığı dönemlerde büyüme oranlarında oldukça önemli pozitif sonuçların varlığı ortaya konulmaktadır. KDV uygulamalarından önce büyüme oranlarının ortalama %2,53 civarında seyretmesine karşın KDV uygulanması sonrasında aynı oranın %21,9’a ulaştığı çalışmanın önemli bulguları arasındadır.

Tablo 3: FMOLS Tahmin Sonuçları

Model 1 Bağımlı Değişken: GSYH	Katsayı	Standart Hata	t-ist.	Olasılık
KDV	13,45739	0.302276	44.52024	0,0000*
Dummy ^δ	-1,60E+11	2.04E+10	-7.807339	0,0000*
Sabit	3,28E+11	1.04E+10	31.46565	0,0000*
Model 2 Bağımlı Değişken: VG	Katsayı	Standart Hata	t-ist.	Olasılık
KDV	2.844969	0.046841	60.73704	0.0000*
Dummy ^ε	1.04E+10	3.32E+09	3.141639	0.0038*
Sabit	8.65E+09	1.70E+09	5.099005	0.0000*

Not: *işareti %1 anlamlılık düzeyini göstermektedir. ^δ(Dummy=0, 1985-1999; Dummy=1, 2000-2018). ^ε(Dummy=0, 1985-2007; Dummy=1, 2008-2018).

Sonuç

Vergileme, hükümetlerin en önemli gelir kaynakları arasında yer almaktadır. Vergiler devletçe sunulan kamusal malların ve hizmetlerin sunumunda, kamu sektörünün performansının artırılmasında kullanılan temel araçlardan birisidir. Ekonomik büyüme ise bir ülkenin üretim kapasitesindeki artışı ifade etmektedir. Sermaye stokundaki artış, teknolojideki gelişmeler gibi olgular büyümenin sebepleri olarak görülmektedir. Ancak ekonomik büyümeyi devletlerin vergi sistemleri ve politikaları da etkileyebilmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde KDV vergi sisteminin kilit noktasını oluşturmaktadır. Çünkü KDV hem gelir elde etme amacına hem de büyümeyi engellemeyen bir vergi olmaya hizmet etmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde KDV gelir üzerinden alınan vergilere göre daha önemli görülmektedir. Bunun nedenlerinden birincisi KDV’nin yatırım ve tasarruf kararlarını saptırıcı mahiyetinin olmamasıdır. İkinci nedeni ise tüketimin azaltılması yoluyla yatırım ve tasarrufların hatta sermaye birikiminin artırılmasına hizmet etmesidir. Dolayısıyla KDV’nin ekonomik büyüme ile ilişkisi bu verginin bir harcama vergisi olmasıyla alakalıdır. KDV’nin bozucu olmayan vergiler kapsamında yer alması ile büyüme üzerindeki negatif etkilerinin daha az olduğu bilinmektedir. Ayrıca KDV, mali anestezi etkisi nedeniyle de kolayca tahsil edilebilen ve gelişmekte olan ülkelerde toplam vergi hasılatı içinde önemli bir paya sahip olan bir vergidir.

Türkiye’de de dolaylı vergilerin toplam vergi hasılatı içindeki payı son yıllarda yaklaşık %67 iken KDV’nin dolaylı vergiler içindeki payı %47,4 olarak karşımıza çıkmaktadır. KDV’nin gelir yaratıcı etkisi yanında Türkiye’de ekonomik büyümeyi teşvik edici bir vergi olarak kullanılıp kullanılmadığı çalışmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Nitekim vergi yapısının ve kompozisyonunun büyümeyi nasıl etkilediği çalışmalara konu edilmektedir. Bu çalışma, 1985-2018 yılları arasında KDV’nin gelir yaratıcı etkisini ve ekonomik büyüme ile KDV arasında bir ilişkinin var olup olmadığını araştırmaktadır. Bulgulara göre; KDV gelir yaratıcı bir vergi olarak vergi sistemimizde yerini almaktadır. Nitekim KDV gelirlerindeki %1’lik değişim toplam vergi gelirlerinde 2,84 birimlik bir artış meydana getirmektedir. Ayrıca ekonomik büyüme ile KDV arasında da bir ilişkinin varlığı analizin sonuçları arasında yer almaktadır. KDV gelirlerindeki %1’lik değişim GSYH’de 13,45 birim artış yaratmaktadır. KDV ile ekonomik büyüme arasındaki pozitif bulgu, tüketim vergilerinin bozucu olmayan vergiler olduğu savını destekler niteliktedir. Bununla birlikte KDV’nin büyümeye katkısının sürdürülebilirliği için hükümetlerin vergi sistemlerinin güçlü ve verimli olması, vergi mükellefleriyle güçlü bir işbirliğine açık olan idarelerin var olması gerekmektedir. Ayrıca KDV’nin büyüme üzerindeki etkisi olumlu olsa da harcamalar üzerinden alınan vergilerin mal ve hizmetlerin fiyatını görece olarak farklılaştırarak, kaynak etkisizliği yaratabileceği de ifade edilmelidir. Öte yandan KDV’nin ülkenin ekonomik

yapısına uygun kullanıldığında ekonomik büyümeyi teşvik etmesi yanında gelir dağılımı üzerinde saptırıcı sonuçlar yarattığı da bilinmektedir.

Kaynakça

- Abdiyeva, R. ve Baygonuşova, D. (2016), “Geçiş Ekonomilerinde Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Kırgızistan Örneği”, *Akademik Bakış Dergisi*, 53, Ocak-Şubat, 59-71.
- Acharya, S. (2016), “Reforming Value Added Tax System in Developing World: The Case of Nepal”, *Business and Management Studies*, 2(2), June, 44-63.
- Acosta-Ormaechea, S. ve Yoo, J. (2012), “Tax Composition and Growth: A Broad Cross-Country Perspective”, *German Economic Review*, 12/257.
- Adegbie, F., Olajumoke, J. ve Kwarbai, J. (2016), “Assessment of Value Added Tax on the Growth and Development of Nigeria Economy: Imperative for Reform”, *Accounting and Finance Research*, 5(4), 163-178.
- Adereti, S.A., Sanni, M.R. ve Adesina J.A. (2011), “Value Added Tax And Economic Growth of Nigeria”, *European Journal of Humanities and Social Science*, 10(1), 456-471.
- Aksoy, Ş. (1998), *Kamu Maliyesi*, 3. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Alizadeh, M. ve Motallabi, M. (2016), “Studying the Effect of Value Added Tax on the Size of Current Government and Construction Government”, *Procedia Economics and Finance*, 36, 336-344.
- Apere, T.O. ve Durojaiye, O.J. (2016), “Impact of Value Added Tax (VAT) on Government Revenue and Economic Growth in Nigeria”, *International Journal of Management and Applied Science*, July, 2(7), 92-97.
- Arısoy, I. ve Ünlükaplan, I. (2010), “Tax Composition and Growth in Turkey: An Empirical Analysis”, *International Research Journal of Finance and Economics*, 59, 50-61.
- Arısoy, İ. (2011), “Fiziksel Sermaye Yatırımları ve Büyüme İlişkisinin AK Modeliyle Sınanması: Türkiye Örneği (1968-2006)”, *Maliye Dergisi*, 161, 283-297.
- Arısoy, İ. ve Ünlükaplan, İ. (2010), “Türkiye’de Mali Açıkların Sürdürülebilirliği ile Kamu Gelirleri ve Harcamaları İlişkisinin Analizi”, *Maliye Dergisi*, 159, 444-462.
- Berke, B. (2012), “Döviz Kuru ve İMKB 100 Endeksi İlişkisi: Yeni Bir Test”, *Maliye Dergisi*, 163, 243-257.
- Bozkurt, E., Bedir, S., Özdemir, D. ve Çakmak, E. (2014), “Orta Gelir Tuzağı ve Türkiye Örneği”, *Maliye Dergisi*, 167, 22-39.
- Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, İstatistikler, <http://www.bumko.gov.tr/TR,146/istatistikler.html> (Erişim Tarihi: 01.11.2018)

- Cural, M. ve Çevik, N.K. (2015), “Ekonomik Kalkınmanın Vergi Yapısı Üzerindeki Etkisi: 1924-2013 Dönemi Türkiye Örneği”, *Amme İdaresi Dergisi*, 48(3), Eylül, 127-158.
- Demircan, E.S. (2003), “Vergilemenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkisi”, *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi*, 21, Temmuz-Aralık, 97-116.
- Denis, B. (2010), “Investigating the Relationship Between VAT and GDP in Nigerian Economy”, *Journal of Management and Corporate Governance*, 2.
- Edizdoğan, N. ve Çelikkaya, A. (2010), *Vergilerin Ekonomik Analizi*, Dora Yayınları, Bursa.
- Engen, E.M. ve Skinner, J. (1996), “Taxation and Economic Growth”, *NBER Working Paper*, No: 5826.
- Erdoğan, E., Topcu, M. ve Bahar, O. (2013), “Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Eşbütünleşme ve Nedensellik Analizi”, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 50(576), 99-109.
- Erdoğan, S. ve Gürbüz, S. (2014), “Türkiye’de Enerji Tüketimi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Yapısal Kırılmalı Zaman Serisi Analizi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32, 79-87.
- Eren, M.V., Ünal, A.E. ve Aydın, H.İ. (2018), “Türkiye’de Vergi Gelirleri İle Ekonomik Kalkınma Arasındaki İlişki: Frekans Alanı Nedensellik Analizi”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 19(1), 1-18.
- Etale, L.M. ve Bingilar, P.F. (2016), “The Impact of Company Income Tax and Value-Added Tax on Economic Growth: Evidence From Nigeria”, *European Journal of Accounting, Auditing and Finance Research*, 4(7), July, 106-112.
- Ferede, E. ve Dahlby, B. (2012), “The Impact of Tax Cuts on Economic Growth: Evidence from the Canadian Provinces”, *National Tax Journal*, 65(3), 563-594.
- Gelir İdaresi Başkanlığı İstatistikleri, <http://www.gib.gov.tr/yardim-ve-kaynaklar/istatistikler>. (Erişim Tarihi: 12.10.2018)
- Gemmel, N. ve Kneller, R. (2001), “The Impact of Fiscal Policy on Long Run Growth”, *European Economy*, 1, 99-129.
- Göçer, I., Mercan, M., Bulut, Ş. ve Dam, M.M. (2010), “Ekonomik Büyüme ile Vergi Gelirleri Arasındaki İlişki: Sınır Testi Yaklaşımı”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28, 97-110.
- Gregory, A.W. ve Hansen, B.E. (1996), “Residual-Based Tests for Cointegration in Models with Regime Shifts”, *Journal of Econometrics*, 70, 99-126.
- Ibadin, P.O. ve Oladipupo, A.O. (2015), “Indirect Taxes and Economic Growth in Nigeria”, *Ekonomiska Misao I Praksa*, 2, 345-364.
- Ilaboya, O.J. ve Mgbame, C.O. (2012), “Indirect Tax and Economic Growth”, *Research Journal of Finance and Accounting*, 3(11), 70-82.

- Jalata, D.M. (2014), “The Role of Value Added Tax on Economic Growth of Ethiopia”, *Science, Technology and Arts Research Journal*, 3(1), 1-16.
- Kalas, B., Milenkoviç, I., Pjanic, M., Andrasic, J. ve Milenkoviç, N. (2017), “The Impact of Tax Forms on Economic Growth-Evidence From Serbia”, *Industrija*, 45(2), 114-125.
- Karagianni S., Pempetzoglou, M. ve Saraidaris, A. (2009), “Average Tax Rates and Economic Growth: A Non-Linear Causality Investigation for the USA”, *8th Annual European Economics and Finance Society (Eefs) Conference*, Warsaw, Poland, 4-7 June, www.Eefs.Eu/Conf/Warsaw/Papers/601a.Doc_ (Erişim Tarihi: 13.09.2018)
- Katz, C.J., Mahler, V.A. ve Franz, M.G. (1983), “The Impact of Taxes on Growth and Distribution in Developed Capitalist Countries: A Cross-National Study”, *American Political Science Review*, 77(4), 871-886.
- Keen, M. ve Lockwood, B. (2006), “Is the VAT a Money Machine?”, *National Tax Journal*, LIX (4), 905-928.
- Kneller, R., Bleaney, M.F. ve Gemmell, N. (1999), “Fiscal Policy and Growth: Evidence from OECD Countries”, *Journal of Public Economics*, 74, 171-190.
- Koch, S.F, Schoeman, N.J. ve Van-Tonder, J.J. (2005), “Economic Growth and the Structure of Taxes in South Africa: 1960-2002”, *South African Journal of Economics*, 73(2), 190-210.
- Koester, R.B. ve Kormendi, R.C. (1989), “Taxation, Aggregate Activity and Economic Growth: Cross-Country Evidence on Some Supply-Side Hypotheses”, *Economic Inquiry*, 27(3), 367-386.
- Kolahi, S.H.G ve Noor, Z.B.M. (2016), “The Effect of Value Add Tax on Economic Growth and Its Sources in Developing Countries”, *International Journal of Economics and Finance*, 8(1), 217-228.
- Korkmaz, E. (1982), *Vergi Yapısı ve Gelişimi*, Ercivan Matbaası, İstanbul.
- Küçükaksoy, İ., Çiftçi, İ. ve Özbek, R.İ. (2015), “İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi: Türkiye Uygulaması”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5(2), 691-720.
- Lee, J. ve Strazicich, M.C. (2013), “Minimum LM Unit Root Test with One Structural Break”, *Economics Bulletin*, 33(4), 2483-2492.
- Lee, J. ve Strazicich, M.C. (2003), “Minimum Lagrange Multiplier Unit Root Test with Two Structural Breaks”, *Review of Economics and Statistics*, 85(4), 1082-1089.
- Lee, J. ve Strazicich, M.C. (2004), “Minimum Lm Unit Root Test With One Structural Break”, *Appalachian State University Working Papers*, No.04-17, 1-15.
- Lee, Y. ve Gordon, R.H. (2005), “Tax Structure and Economic Growth”, *Journal of Public Economics*, 89(5), 1027-1043.
- Macek, R. (2014), “The Impact of Taxation on Economic Growth: Case Study of OECD Countries”, *Review of Economic Perspectives*, 14(4), 309-328.

- Michael, K. ve Ben, L. (2007), “The Value-Added Tax: Its Causes and Consequences”, *IMF Working Paper*, 183.
- Milambo, M. (2001), “Elasticity and Buoyancy of the Zambia Tax System”, *Unpublished M.A. Paper, University of Nairobi*.
- Miller, S.M. ve Russek, F.S. (1997), “Fiscal Structures and Economic Growth: International Evidence”, *Economic Inquiry*, 35, 603-613.
- Mureşan, M., David, D., Elek, L. ve Dumiter, F. (2014), “Value Added Tax Impact on Economic Activity: Importance, Implication and Assessment the Romanian Experience”, *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, Special Issue, 131-151.
- Musanga, B. (2007), “Effects of Taxation on Economic Growth (Uganda’s Experience: 1987-2005)”, *Unpublished Misc Qualitative Economics*, University of Makerere.
- Mutlu, A. ve Çelen, M. (2012), “Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Türk Mali Sistemi İçerisindeki Yeri: Siyasal, Sosyal ve Ekonomik Sonuçları”, *TÜSİAD Yayını*, 10(532), 2-96.
- Nellor, D. (1987), “The Effect of the Value Added Tax on the Tax Ratio”, *IMF Working Paper*, 1-22.
- Njogu, L.K. (2015), “The Effect of Value Added Tax on Economic Growth in Kenya”, *International Academic Journal of Economics and Finance*, 1(5), 10-30.
- Omesi, I. ve Nzor, N.P. (2015), “Tax Reforms in Nigeria: Case for Value Added Tax (VAT)”, *African Research Review-An International Multidisciplinary Journal*, Ethiopiavol 9(4), 277-287.
- Onaolapo, A.A., Aworemi, R.J. ve Ajala, O.A. (2013), “Assessment of Value Added Tax and Its Effects on Revenue Generation in Nigeria”, *Internal Journal of Business and Social Science*, 4(1), 220-225.
- Onwuchekwa, J.C. ve Aruwa, S.A.S. (2014), “Value Added Tax and Economic Growth in Nigeria”, *European Journal of Accounting Auditing and Finance Research*, 2(8), 62-69.
- Paksoy, S. ve Bakan, S. (2010), “Türkiye’de Uygulanan Vergi Politikaları ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri: (1980 Sonrası)”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Bahar, 9(32), 150-170.
- Phillips, C.B.P. ve Hansen, B.E. (1990), “Statistical Inference in Instrumental Variables Regression with I(1) Processes”, *Review of Economic Studies*, 57, 99-125.
- Poterba, J.M., Rotemberg, J.J. ve Summers, L.H. (1986), “A Tax-Based Test for Nominal Rigidities”, *The American Economic Review*, 76(4), 659-675.
- Poulson, B.W. ve Kaplan, J.G. (2008), “State Income Taxes and Economic Growth”, *Cato Journal*, 28(1), 53-71.
- Ruebling, C.E. (1973), “A Value Added Tax And Factors Affecting Its Economic Impact”, *Federal Reserve Bank of St. Louis*, September, 15-19.

- Saeed, A., Ahmad, A. ve Zaman, K. (2012), “Validity of the Value Added Tax in the SAARC Region”, *The Romanian Economic Journal*, 5(6), 143-170.
- Samuel, O.L. (2014), “The Impact of Value Added Tax on Revenue Generation in Nigeria”, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2513207 (Erişim Tarihi: 01.05.2019)
- Saraç, T.B. (2015), “Vergi Yükü ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği”, *Maliye Dergisi*, 169, Temmuz-Aralık, 21-35.
- Scarlett, H.G. (2011), “Tax Policy and Economic Growth In Jamaica”, *Bank of Jamaica Working Paper*.
- Simionescu, M. ve Albu, L.L. (2016), “The Impact of Standart Value Added Tax on Economic Growth in CEE-5 Countries: Econometric Analysis and Simulation”, *Technological and Economic Development of Economy*, 22(6), 850-866.
- Smith, A.M.C., Islam, A. ve Moniruzzaman, M. (2011). “Consumption Taxes In Developing Countries-The Case of the Bangladesh VAT”, *IMF Working Paper*, 82.
- Şanlısoy, S. ve Kök, R. (2010), “Politik İstikrarsızlık-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği (1987-2006)”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(1), 101-125.
- Topal, H. (2017), “Vergi Yapısının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: OECD Ülkelerinden Ampirik Bir Kanıt”, *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Temmuz, 5(3), 183-206.
- Tosun, M.S. ve Abizadeh, S. (2005), “Economic Growth and Tax Components: An Analysis of Tax Changes in OECD”, *Applied Economics*, 37, 2251-2263.
- Turan, T. (2008), “Maliye Politikası Araçlarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Bir Literatür İncelemesi”, *Sayıştay Dergisi*, 69, 17-35.
- Ulucak, R. ve Ulucak, Z.S. (2014), “Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik: Türkiye Örneği”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 10(23), 81-97.
- Umutlu, G., Alizadeh, N. ve Erkılıç, A.Y. (2011), “Maliye Politikası Araçlarından Borçlanma ve Vergilerin Ekonomik Büyümeye Etkileri”, *Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi*, XXX(1), 75-99.
- Yanıkkaya, H. ve Turan, T. (2018), “Tax Sturcture and Economic Growth: Do Diffrence in Income Level and Government Effectiveness Matter?”, *The Singapore Economic Review*, 2018, 1-21.
- Yardımcıoğlu, F. ve Beşel, F. (2013), “İşsizlik-Petrol Fiyatları İlişkisi: Yapısal Kırımlar Altında Türkiye Örneği (1980-2012)”, *Electronic Turkish Studies*, 8(8), 2197-2211.
- Yılancı, V. (2009). “Yapısal Kırımlar Altında Türkiye İçin İşsizlik Histerisinin Sınanması”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 10(2), 324-335.
- Yıldız, F. ve Sandalcı, U. (2016), “Vergilerin Özel Tüketim Harcamaları Üzerindeki Etkisine Yönelik Bir Uygulama: OECD Ülkeleri Örneği”,

İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 5(7), 1916-1932.

Zaman, Q, Okasha, A. ve Iqbal, M. (2012), "Value Added Tax-Theoretical Aspects and Empirical Evidence for Pakistan", *Journal of Managerial Sciences*, 44(1), 45-59.

Zipfel, F. (2012), "The Impact of Tax Systems on Economic Growth in Europe", *DB Research*, 1-12.